

DANUTA LECH-KIRSTEIN
dlech@uni.opole.pl
ORCID: 0000-0002-3467-7824
Uniwersytet Opolski
Opole, Polska

<https://doi.org/10.17651/ONOMAST.68.26>
Onomastica LXVIII, 2024
PL ISSN 0078-4648

XXIII MIĘDZYNARODOWA I OGÓLNOPOLSKA KONFERENCJA ONOMASTYCZNA (OPOLE, 19–21 PAŹDZIERNIKA 2023)

W dniach 19–21 października 2023 roku odbyła się XXIII Międzynarodowa i Ogólnopolska Konferencja Onomastyczna. Tym razem została ona zorganizowana na Uniwersytecie Opolskim, a jej głównym tematem była *Onomastyka kulturowa*.

Cykl tych znanych i cenionych w środowisku onomastycznym wydarzeń naukowych został zainaugurowany w 1979 roku właśnie w Opolu z inicjatywy prof. Henryka Borka. Co dwa lata odbywały się konferencje w różnych miejscach w Polsce, w tym także w Opolu (w roku 1996). Kontynuując tradycję, w 2023 roku Instytut Językoznawstwa Uniwersytetu Opolskiego ponownie zaprosił do udziału w konferencji onomastów z Polski i zagranicy. W imieniu organizatorów gości powitały Dyrektor Instytutu Językoznawstwa Uniwersytetu Opolskiego prof. dr hab. Jolanta Nocoń oraz Przewodnicząca Komitetu Organizacyjnego XXIII MiOKO dr hab., prof. UO Danuta Lech-Kirstein. Następnie głos zabrali przedstawiciele współorganizatorów konferencji: prof. dr hab. Maciej Eder z Polskiej Akademii Nauk i dr Wojciech Włoskiewicz z Polskiego Towarzystwa Onomastycznego. Wśród współorganizatorów znalazło się także Opolskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk.

W konferencji wzięło udział ponad 100 naukowców z różnych ośrodków badawczych z Polski i Europy (z Czech, Słowacji, Ukrainy, Litwy, Niemiec, Węgier), w tym czołowi onomaści, autorzy opracowań słownikowych, encyklopedii, przewodniczący polskich i międzynarodowych komisji i stowarzyszeń.

To wyjątkowe wydarzenie odbyło się pod patronatem honorowym Rektora Uniwersytetu Opolskiego prof. dr hab. Marka Masnyka, Wojewody Opolskiego Sławomira Kłosowskiego, Marszałka Województwa Opolskiego Andrzeja Buły oraz Prezydenta Miasta Opola Arkadiusza Wiśniewskiego.

Patronat nad wydarzeniem objęły też regionalne media: Radio Opole, gazeta „O!Polska” i telewizja „Czas na Opole”.

Projekt został dofinansowany ze środków budżetu państwa, przyznanych przez Ministra Edukacji i Nauki w ramach Programu „Doskonała Nauka II”, ze źródeł finansowych z zakresu Upowszechniania i Promocji Działalności Naukowej PAN, a także ze środków otrzymanych od Samorządu Województwa Opolskiego i Miasta Opola.

Organizatorzy wraz z Komitetem Naukowym tematem konferencji postanowili uczynić onomastykę kulturową. W ostatnich dekadach obserwuje się bowiem zwrot w onomastyce w kierunku badań interdyscyplinarnych, ujmujących język jako zwierciadło procesów historycznych, społecznych, politycznych i kulturowych. Onomastyka, podobnie jak lingwistyka kulturowa, mieści się w nurcie lingwistyki antropologicznej, u podstaw której leży przekonanie o kulturowym charakterze języka — źródle wiedzy na temat sposobów myślenia człowieka o świecie. Odchodząc od autonomicznego spojrzenia na język, wyznacza ona badaczowi poszerzone pole zainteresowań. Zwrot kulturowy w badaniach onomastycznych powoduje otwarcie się na metodologię etnolingwistyki, lingwistyki kulturowej i antropologicznej oraz pojęcie językowego (onimicznego) obrazu świata.

Kognitywne ujęcie onimii pozwala spojrzeć na nazwy własne jako na nośniki wartości, na nowo je kategoryzować oraz klasyfikować, zwracać uwagę na nazwy prototypowe i stereotypowe. Badaniom poddaje się nazwy własne na pograniczach kulturowych, etnicznych, językowych, religijnych, geograficznych, a także nazwy określonych desygnatów w różnych kulturach i językach. Interesującymi zagadnieniami stają się też funkcje nazw własnych w różnych dyskursach (także wtórne, m.in. kulturotwórcza, ludyczna, pragmatyczna, marketingowa czy perswazyjna).

W dwóch sesjach plenarnych (w pierwszym i ostatnim dniu konferencji) oddano głos przedstawicielom Komitetu Naukowego. Jako pierwszy wystąpił Artur Rejter z referatem „Badania onomastyczne a nowa humanistyka”, w którym skupił się na możliwościach włączenia onomastyki w obszar badań humanistyki cyfrowej, humanistyki zaangażowanej, humanistyki kognitywnej, posthumanistyki i humanistyki artystycznej. Następnie Halina Kurek przedstawiła nazwy własne jako „leksemy kulturowe” na polskich pograniczach wewnętrznych, a Jaroslav Redkva zarysował studium porównawcze systemów ekonomicznych obszarów etnicznie mieszanych („Ойконімія західної України та східної Польщі як свідчення культурної спадщини українців та поляків”). Antroponimii dotyczyły referaty Renaty Przybylskiej „Imiona jako nośniki wartości”, a także Elżbiety Rudnickiej-Firy „Przenikanie języków i kultur na przykładzie średniopolskiej antroponimii Krakowa”. O wtórnych funkcjach antroponimów mówił też Pavel Štěpán („Každé písmeno je energie. K sekundárním funkcím antroponym”). Jaromir Krško w referacie „Komplementarita výskumov jazykovej krajiny a onomastiky” poruszył temat związku onomastyki z badaniami krajobrazu językowego, a Žaneta Dvořáková omówiła problem zmian nazwisk czeskich Żydów („Předválečné změny židovských příjmení. Sonda do pražských matrik narozených 1867–1918”).

Pozostałe referaty plenarne ukazały konteksty kulturowe w różnych obszarach funkcjonowania onimii. Urbanonimii poświęcił swoje wystąpienie Mariusz Rutkowski („Polska toponimia miejska jako zbanalizowany kanon kultury”), który przedstawił toponimy miejskie jako nośniki wartości i pamięci. Nowe trendy w nazywaniu przedmiotów przedstawiła Agnieszka Myszka („Nazwy niekomercyjne (prywatne) jako typ chrematonimów użytkowych”). Referat Katarzyny Skowronek „Nazwy własne a kultura ezoteryzmu (na materiale polskiej prasy przedwojennej 1919–1939”) pokazał przydatność onomastyki tekstu i dyskursu do analiz funkcjonujących w historii idei kulturowych.

Pavol Odaloš zaproponował zmiany w terminologii onomastycznej („Vplyv jednotlivcov a generácií na onomastickú terminológiu”), Christian Zschiechang przedstawił stan badań nad łużyckimi nazwami własnymi („Za Nysą — nazwy własne w pracach Instytutu Łużyckiego. Stan obecny”), natomiast Artur Gałkowski w referacie „Kompetencja onomastyczna w edukacji językowo-kulturowej” podkreślił, że nazwy własne jako „teksty kultury powinny być przedmiotem dydaktyki”).

Obrazy odbywały się równolegle w pięciu sekcjach (w tym jednej zdalnej). Najwięcej referatów poświęcono antroponimii w ujęciu historycznym, diachronicznym (Agata Łojek „Sposoby identyfikacji kobiet w siedemnastowiecznym systemie antroponimicznym parafii Daleszyce (na podstawie danych z ksiąg urodzeń)”, Andrzej Chludziński „Odzawodowe nazwy osobowe w «Liber beneficiorum domus Corone Marie prope Rugenwold (1406–1528)» i ich współczesne kontynuacje”, Agnieszka Klimas „Nazwiska pochodzenia niemieckiego w XIX-wiecznej antroponimii Piotrkowa Trybunalskiego”, Agnieszka Piela „Fikcyjne nazwy własne w zapomnianej frazeologii polskiej”, Monika Kresa „Imiona osób wyznania mojżeszowego notowane w księgach urodzeń Falenickiego Okręgu Bożniczego w latach 1920–1930”, Michał Mordań „Z antroponimii Łatgalii (imiona Polaków dyneburskich z lat 1945–1991)”, Dariusz Ivoška „Peculiarities of personal identification and anthroponymic place names in the German Order documents”, Klaudia Abucewicz „Religijne, kulturowe i społeczne aspekty nadawania imion na przykładzie osiemnasto- i dziewiętnastowiecznego antroponomastykonu Starych Trok”) oraz współczesnym, synchronicznym (Tomasz Kurdyła „Sąsiedzkie smaki, czyli o pewnej kategorii przezwisk gwarowych”, Ewelina Zając „Co o uczniach mówią ich przezwiska? — sposoby tworzenia przezwisk szkolnych. Analiza badań własnych”, Stanisława Spinková „On the regionality of surnames in Czechia — the situation in the districts near the border with Slovakia”, Veronika Štěpánová „How do people think about proper names? (The analysis of selected queries from the language consulting centre)”, Adam Siwiec „Imiona osobowe w polszczyźnie wobec kategorii płci”, Iza Matusiak-Kempa „Treść, forma, frekwencja..., czyli w stronę

kultury. Jak zintegrować badania nad motywacją nazwisk Polaków?”, Łukasz Trzeciak „Imiona i ich wybrane derywaty jako baza leksykalna współczesnych nazwisk polskich Ormian”, Halszka Górny „Internetowy słownik nazwisk w Polsce — historia, przyszłość, odbiór społeczny”, Beata Ziajka „O wiejskiej uczuciowości (na przykładzie nieoficjalnych antropimów mieszkańców gminy Babice w powiecie chrzanowskim)”, Ewa Zmuda „Teolingwistyka a badania onimów”).

Dużym zainteresowaniem cieszyła się też toponimia (Lilia Citko „Słowiańsko-bałtyckie paralele semantyczne w podlaskiej mikrotoponimii”, Agnieszka Jurczyńska-Kłosok „Polionimia jako zjawisko dotyczące obiektów geograficznych tworzących przestrzeń Tatr”, Robert Szlabczyński „Mikrotoponimii z obszaru Beskidu Niskiego jako nośniki pamięci”, Urszula Bijak „Żydzi i pamięć o nich w toponimii Polski”, Harald Bichlmeier „On the Slavic settlement of North-Eastern Bavaria”, Paweł Swoboda „Mapy księstw śląskich Wielanda/Schubartha jako źródło do badań nad toponimią Śląska”, Wojciech Włoskiewicz „Toponimia Ukrainy Zachodniej na austriackich, austro-węgierskich, polskich i sowieckich mapach jako dokument polityk nazewniczych”, Katalin Reszegi „Complex place name awareness, mental mapping, and place name competence survey among pre-school children”, Rolandas Kregždys „On the origin of the toponym Rajgród”, a szczególnie urbanonimia (Martina Zirhutová „Cemeteries in Czech non-settlement names”, Małgorzata Magda-Czekaj „Typy i podtypy nazewnicze kamienic w miastach Polski”, Agnieszka Kijak „Jakie obiekty są istotne w poruszaniu się po mieście, czyli o nazwach pospolitych w nazwach przystanków komunikacyjnych”, Anna Szczęsny „Uniwersalne czy lokalne? Schematy tworzenia odpowiedników obcojęzycznych eklezjoniimów na przykładach z języka rosyjskiego i polskiego”, Justyna Wałkowiak, Małgorzata Rutkiewicz-Hanczewska „Fenomen nazw skwerów w Polsce: potrzeba czy moda?”, Gabriel Rožai „Modeling theory on the example of urbanonyms of two Gemer towns”, Veronika Gondelková „Urbanonymá mesta Zvolen. Ich synchronne modely a modelovanie”, Beata Afeltowicz „Pochodzenie i znaczenie zachodniopomorskich urbonimów”, Martina Ptáčniková „Mezi srpnem 1968 a únorem 2022. Spontánně vzniklá urbanonyma v kontextu dvou invazí”, Liubov Ostash „Відлуння війни в онімному просторі України”, Kordian Kuczma „Między swoim i obcym — patroni ulic kulturowego pogranicza na przykładzie Gdańska i Lwowa”).

Pojedyncze referaty dotyczyły zoonimii (Agnieszka Kołodziej „O imionach zwierząt (nie)typowych — nazewnictwo pajaków i gadów w perspektywie porównawczej (czesko-polskiej)”), fitonimii (Ilona Kulak „Czy ludowe nazwy roślin to fitonimy? Na pograniczu nomina appellativa i nomina propria”, Alisa Stunžaitė „Manifestation of cultural metonymy in Lithuanian drymonymy”), choronimii (Miroslawa Sagan-Bielawa „Śląsk austriacki i Śląsk pruski — punkt widzenia Galicjanina”) czy gramatyki onomastycznej (Rafał Zarębski „Z zagadnień diachronicznej gramatyki onomastycznej (adaptacja nazw własnych w dawnych polskich przekładach Biblii”).

Kolejna sekcja poświęcona była problemom chrematonimii, firmonimii i ideonimii (Katalin Török „Tradycja oraz nowe trendy w nazwach deserów na wybranych węgierskich blogach kulinarnych”, Lidia Przymuszała, Dorota Światała-Trybek „Grill&Gulasz, czyli o nazwach imprez kulinarnych”, Marcin Kojder „Nazwy polskich browarów rzemieślniczych w kontekście kultury konsumpcyjnej”, Piotr Tomasiak „Nie Typowe nazwy”, Samuela Tomasiak „Element odantropimiczny w dziewiętnastowiecznych warszawskich nazwach towarów”, Henryk Duszyński-Karabas „Nazwy polskich znaczków pocztowych”, Ewa Horyń „Dawne i współczesne nazwy kopalń w perspektywie kulturowej (rekonesans)”, Magdalena Puda-Blokesz „Biblijne i religijne odwołania w oficjalnych nazwach firm rejestrowanych w Polsce”, Julia Piotrowska „Nazwy własne polskich start-upów w świetle badań nad chrematonimiami”, Anna Andrzejewska „Analiza porównawcza tytułów podręczników do nauki języka hiszpańskiego i języka polskiego jako obcego”, Katarzyna Burska „Nazwy telewizyjnych programów sportowych z komponentem wartościującym”, Izabela Domaciuk-Czarny „Tytuły wiadomości w e-mail marketingu jako przykłady tekstów perswazyjnych”, Beata Jędrzejczak „O rodzicielstwie w tytułach współczesnych poradników wychowawczych w perspektywie onomastycznej analizy dyskursu”, Radosław Marcinkiewicz „Eponimiczny? O pewnym typie tytułu albumu fonograficznego w muzyce popularnej”).

Przedmiotem rozważań była też onomastyka stylistyczna (literacka, medialna). Autorzy referatów zwrócili szczególną uwagę na funkcje nazw własnych w literaturze (Paweł Graf „«Król Ubu».

Przekład — nazwa własna — rozumienie”, Marta Nowak „Zbrodnia w mieście Plechnika. Nazwy własne w powieści kryminalnej «Współlokatorki» Mai Novak”, Violetta Jaros „Habitatywa w prozie epistolarnej Joachima Lelewela”, Magdalena Graf „Poeta i jego miasta — nazwy własne w poezji Juliana Tuwima”, Izabela Łuc „Urbanonimy motywowane frazeologizmami jako forma gry onimizyjnej z pośrednikiem inicjacji czytelniczej w opowiadaniach Agnieszki Zimnowodzkiej adresowanych do dzieci”, Elżbieta Bogdanowicz „Wielokulturowy charakter antroponimii w powieści «Silva rerum» Kristiny Sabaliauskaitė”, Karel Štřelec, Jana Hájková „Correctness, cancel culture, unfreedom: on the thematization of „new” ideologies through literary proper names”) i w mediach, w tym w internecie (Alina Naruszewicz-Duchlińska „O motywacjach, życzeniach i reakcjach internautów z punktu widzenia autorki serwisu poświęconego genezie nazwisk”, Karolina Galewska „Rosnąca popularność derywatów odnazewniczych w języku internautów”, Vladimír Patráš „Pronouns and descriptive names in online journalism as carriers of communication strategies”).

Wyodrębniono też inne sekcje zorientowane metodologicznie: korpusową (Jaroslav David, Martin Bartůňek „Regions in the corpus analysis perspective”, Joanna Szczepańska „Nazwy własne w dolnośląskim korpusie tekstów. Cele bieżących projektów Instytutu Łużyckiego”, Marcin Szczepański „Anotacja dolnośląskich nazw własnych przy wykorzystaniu zgromadzonych zasobów leksykalnych”, Kristýna Březinová, Jarmila Mádrová, Agata Reclik „Czeskie imiona ostatnich trzech dekad przez pryzmat Czeskiego Korpusu Narodowego”, Zbigniew Babik „Baza danych Geneteka w badaniach nowszych nazw geograficznych podejrzewanych o motywację odantroponimiczną”, Agata Reclik „Nazwy własne w korpusie Karla Čapka”) i etnolingwistyczną, wykorzystującą metodologię językowego obrazu świata (Anna Piechnik „Zdeonimizowane antroponimy jako ekspresywne znaki pamięci wiejskiej wspólnoty językowo-kulturowej”, Łukasz Karpecki „Wielokulturowość utrwalona w historycznym nazewnictwie terenowym wsi z pogranicza polsko-ukraińskiego (na przykładzie Nowosiółek Dydyńskich i Nowych Sądów)”, Tomasz Jelonek „Językowo-kulturowy obraz wsi i jej mieszkańców utrwalony w wiejskich toponimach (na przykładzie gminy Wręczyca Wielka w powiecie kłobuckim)”, Iwona Nobis „Krajobraz kulturowy ziemi świętokrzyskiej utrwalony w mikrotoponimii (na przykładzie nazw terenowych powiatu kieleckiego)”, Zenon Lica „Językowo-kulturowy obraz ciała ludzkiego utrwalony w nazwiskach polskich i niemieckich”, Urszula Wójcik „Językowo-kulturowy obraz szlachty zagrodowej (na przykładzie antroponimii i mikrotoponimii podkrakowskich Radwanowic)”, Pavel Skorupa „Exploring the correlation between worldview and toponyms: the analysis of appellative oikonyms in present-day Vilnius County”).

W sekcjach stacjonarnej i zdalnej wystąpiło też Studenckie Koło Naukowe „Onoma”, prężnie działające przy Instytucie Językoznawstwa Uniwersytetu Opolskiego. Prezentacja działalności naukowej, społecznej oraz organizacyjnej studentów i doktorantów UO pozwoliła uwierzyć, że badania językoznawcze są interesujące także dla młodych naukowców, a ponadto pokazała potrzebę stworzenia oddzielnej sekcji studencko-doktoranckiej na kolejnych spotkaniach onomastycznych.

W czasie konferencji odbyło się również zebranie Polskiego Towarzystwa Onomastycznego, podczas którego dyskutowano nad propozycją opracowania nowej, zaktualizowanej encyklopedii onomastyki.

Konferencji towarzyszyły wydarzenia kulturalne: wycieczka do Zamku w Mosznej, zwiedzanie Muzeum Polskiej Piosenki w Opolu i koncert absolwentów Wydziału Jazzu Państwowej Akademii Nauk Stosowanych w Nysie. Organizatorom zależało na tym, aby pokazać gościom Śląsk Opolski jako mozaikę różnych wpływów językowych i kulturowych.

Obrazy przebiegały w dobrej, sprzyjającej dyskusji atmosferze. Zróżnicowanie językowe, tematyczne i metodologiczne referatów po raz kolejny ukazało onomastykę jako naukę otwartą, interdyscyplinarną oraz uniwersalną. Duże zainteresowanie nazwami własnymi i obecność wielu młodych naukowców potwierdziły zasadność organizowania kolejnych konferencji z tego cyklu.

Następna konferencja odbędzie się w 2025 roku w Katowicach i będzie poświęcona nazwom własnym w dyskursie.